

OSMDESÁT různých pro básníka

Velký český básník Jiří Žáček 6. listopadu 2025 oslavil 80. narozeniny. K jeho jubileu řada umělců především z řad spisovatelů, zpěváků a skladatelů přišla společně přát 10. března 2026 do Kongresového centra v Praze, kde se konal komponovaný večer „Jiří Žáček 80“: pásmo jeho zhudebněných básní a ohlédnutí za jeho životem a dílem.

Na pódiu krátce promluvil oslavenec. Řada interpretů, mezi nimiž nechyběli František Černý z Čechomoru, Ilona Csáková, Bohouš Josef, Eva Urbanová, Renata Drössler, Roman Zach, Viktorie Surmová, Daniel Hůlka, Helena Vondráčková, Ivana Klimentová, Marta Jandová, Olga Lounová, živě zazpívala básně za doprovodu smyčcového orchestru Karla Maříka pod taktovkou Waltera Attanasioho, dirigenta původem z italského Terstu.

Jarek Nohavica Jiřímu Žáčkovi složil k jeho osmdesátinám humornou píseň na míru a poté zazpíval svou píseň Kometa. Oba umělci jsou na snímku, na skupinové fotografii stojí zleva nakladatelka (a trenérka ragby) Veronika Baštová (nakladatelství Šulc a Svarc), básníková neteř Lucie Čedíková, jubilant Jiří Žáček, jeho dcera Markéta Gorenčíková a syn Jakub Žáček (herec Divadla Na zábradlí).

FOTO: archiv JŽ

JIRÍ ŽÁČEK NĚKDO

Život a dílo Jiřího Žáčka, dlouholetého přítele již nežijícího Karla Sýse, jsme připomenuli v čísle 45/2025 statí literárního kritika Milana Blahynky pod názvem Jiří Žáček trojediný. (ivo)

Někdo žije kopretinou
Někdo je zas na růže
Někdo je hňup vlastní vinou
Někdo za to nemůže
Někdo kypí zvedá činky
Někdo šidí žaloudek
Někdo má rád prasečinky
Někdo je spíš na soudek
Někdo bere tučné renty
Někdo chodí bez gatí
Někdo platí alimenty
Někdo je zas neplatí
Někdo bije svoji paní
Někdo je zas od ní bit
Někdo mlčí Někdo žvaní
Někdo zpívá tenhle hit:
Někdo žije kopretinou
Někdo je zas na růže
Někdo je hňup vlastní vinou
Někdo za to nemůže

České země před třicetiletou válkou (1618-1648) patřily nejen k nábožensky nejsvobodnějším, ale vůbec k nejvyspělejší zemím v Evropě. Válka zastavila nadějný vývoj. Předtím moc panovníka vyvažovaly respektované české stavy, po válce nastupuje bezohledná rekatolizace a mocenská krutovláda.

Již po porážce na Bílé hoře v roce 1620 bylo ze země nuceno odejít 180 vlivných českých šlechtických rodů, víc než 60 tisíc významných městských rodin, mezi nimi výkvět inteligence. Musel opustit vlast i velký Moravan Jan Amos Komenský a s ním mnozí z *Jednoty bratrské*.

Místo šlechty stavovské, jež se těšila značné volnosti myšlení i skutků, šanci dostala již jen poslušná šlechta dvorská, závislá na vůli habsburského panovníka. Rigidní rekatolizaci se museli podřít všichni, co zůstali doma. Útrapy ležely převážně na bedrech prostého lidu, který se s tím musel vyrovnávat po dalších 200 let. (Viz podrobněji ŠINDELÁŘ, Bedřich: *Vestfálský mír a česká otázka*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Československé akademie věd, 1968, s. 15 a dále.)

Zůstala jen naděje

Ke konci třicetileté války, která zachvátila prakticky celou Evropu, začaly evropské státy, kromě Anglie a Ruska, jednat o usmíření. Komenský sledoval mírové rozhovory, stále ještě ovlivňované měnicí se situací na bojišti, s velkými obavami. Viděl, že z třicetileté války nevzešla svorná řada rovnoprávných evropských národů, jak očekával, ale systém jednotlivých národních států, v němž dominovala Francie. Mysl velkého Moravana byla v tu dobu plně soustředěna na humánní a mírotvorný projekt, který trpělivě a s rozvahou tvořil již od roku 1645.

Jeho *Všenáprava* měla mít světovou dimenzi, opírající se o obnovu filozofie, náboženství, politiky a o primát vzdělání. Rozum, víra a zkušenosti měly podle něj dovést lidstvo po vzestupné cestě dějin k moudrosti, která bude schopna zajistit mezinárodní součinnost, mír a pokrok opřené o naději, toleranci a společný zájem. Diplomáté ve vestfálských městech Münsteru a Osnabrücku vytvořili sice bezprecedentní mnohostrannou smlouvu, jakožto základ nebývalé evropské rovnováhy, ale smlouvy z roku 1648, známé jako Vestfálský mír, byly podle Komenského založeny znovu jen na dalším kořistnictví a egoismu, i když je diplomaté zabalili do vzletných vět o odpuštění, spolupatričnosti a nadějném začátku. Náboženský moralismus byl dokonce s pomocí papeže vyměněn za pragmatický manévr v nové podobě mocenských machinací, Český zájem byl opomenut.

V témže roce se Komenský odstěhoval z polského Elblagu do Lešna, poté, jak umřela jeho manželka, která mu zanechala čtyři děti. Komenský, který vždy hlásal, že rodina je školou lásky a věrnosti, právě nyní, za nepřízné osudu, projeví nebývalou sílu a statečnost a odrazí se ode dna zoufalství k další tvůrčí činnosti. Při všech příležitostech dokazuje, že mír sjednaný ve Vestfálsku není spravedlivý a jeho národ tím padl za oběť hře mocenských zájmů.

O to více je jeho cílem *Všenáprava* s ekumenickým, tedy sjednocujícím dosahem, v němž měla být rovněž česká věc zohledněna a zabezpečena. Agituje, spřádá vlivné styky, buduje informační síť, do níž zapojuje vědecké přátele, jejich i své známé. Mobilizuje síly, aby stmelil protihabsburské řady.

V tu dobu též dokončuje práci na svém díle *Svět v obrazech (Orbis Pictus)*, kterou začal už doma před emigrací. Originální spojení obrazové a slovní informace by mu samo o sobě zajistilo nehybnou slávu v dějinách pedagogiky. Ale jeho šlechtný úmysl jej inspiruje k vyššímu cíli. Volá znepokojeně pro sjednocení zejména evangelické Evropy. Doufá, podobně jako v jiné souvislosti před ním český král Jiří z Poděbrad, návrhem smlouvy o bratrství křesťanských států (1464), hlavně ve vytvoření protipapežské koalice. Jeho naděje však byla marná. K tomu přibyl požár Lešna v roce 1656. Ztratil v něm svůj domek, jmění, a zejména knihovnu, kterou označil sám za „poklady po čtyřicet let shromažďované práci po nocích“. Vypočítal své škody na minimálně tři tisíce tolarů, což byl tehdy veliký obnos. Nejvíce litoval zničení svého spisu – oponentury pod titulem *Vyvrácení filozofie Descartovy a astronomie Koperníkovy*. Naštěstí jeho právě tvořící se dílo *Všenápravy* (VI. díl s názvem *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*) a některé další spisy byly zachráněny v kvapem vykopané jámě v pokoji domku, než lehl popelem.

Polycentrická diplomacie

Svět byl po chvíli zmlknutí zbrání znovu v křečích násilí a zvůle. Evropa přestala být bipolární po Vestfálském míru, místo polarit habsburské a protihabsburské (ideologicky tedy katolické a protestantské) nastupoval polycentrický systém – uskupení států v koalici. Hospodářsky i vojensky (zejména na moři) vzrůstající se Nizozemí si vybralo za spojence obchodně vyspělé Španělsko, avšak ohrožovala je nejen Anglie, ale i rychle se vyvíjející Francie.

Od začátku 70. let sedmnáctého století se vytváří protifrancouzské uskupení, zahrnující kromě Nizozemí též Rakousko, Španělsko a později i Anglii. Po druhé nizozemsko-anglické válce (1664-1667) o vedoucí postavení ve světovém

obchodu a prvenství na mořích (z ní vyšla vítězná Anglie) došlo k mírovému jednání v nizozemské Bredě.

Komenský kolem toho vydal v roce 1667 spis *Posel míru (Angelus pacis)*, který měl zamířit nejdřív k vyjednávacím diplomatům a poté ke všem křesťanům Evropy a národům světa. K diplomatům se nedostal, ale výzva k národům, aby se smířily a sjednotily, rezonovala dál. Věřil, že je nutno „oslovit celý svět, celé lidské pokolení napomínat, aby zmoudřelo“. Vycházel z přesvědčení, že vzdát se toho znamená přinejmenším opustit křesťanské poslání, jelikož křesťan má přece usilovat o prospěch lidem. I v bibli

další myšlenky, rozkvět vzdělanosti a řadu vylepšení, čímž se nově formuje svět.

Jako dědic husitského odkazu

V duchu zanícených myšlenek husitství Komenský hledá cestu k pravdě v lidské součinnosti, kdy solidarita a společný postup vedou ke společným činům, na rozdíl od konfliktního individualismu. Rozhodně odmítá autoritativní prostředky, ohled k druhému bez ponížení považuje za rozhodující faktor. Vidí, že mocní neovládají umění politiky, které již Platón kladl na nejvyšší stupeň ve společnosti. Chovají se k lidem jen jako k druhořadým předmětům, či dokonce jako k dobytku. Místo míru a rozvoje národů i jednotlivců pak vznikají konflikty a války. Chápe, že strnulá správná soustava států k nápravě nepovede, stejně jako zákony, které omezují lidskou svobodu a touhu po ní. Ani tresty skutečnou změnu nepřivodí. Jsou v rozporu se svobodou, obsahují zárodek násilí a vedou k revoltě.

Všenápravou k míru

Jediné schůdné řešení nachází tedy v ucelené soustavě všenápravy. Místo částečných reforem musí přijít univerzální a globální změna. Upozorňuje, že všichni lidé jsou prochnuti společným duchem, že „lidská přirozenost je přece tatáž ve všech lidech, ať obývají kteroukoli končinu země“. Podvědomě pochopil, že národní státy, které se začaly utvářet po Vestfálském míru, jsou postupně vtahovány do víru rodících se forem součinnosti, počínaje hospodářstvím až po kulturu. Věřil, že se i tím vytváří soužití lidstva obnovou jednoty společnosti.

Vzdělání jako cesta k všenápravě a výchově, která má přivést k bezpečnějšímu světu opřenému o vzájemné pochopení a soužití, musí podle něj zahrnovat všechny národy, má-li obnova být univerzální a civilizovaná.

Přes velkou touhu po míru však neodmítá spravedlivou válku pro odstranění křivd (*tím se přibližuje názorům otce mezinárodního práva Huga Grotia*). Co však odmítá, je dogmatismus, pravdu hledáme bez sobectví u obou stran. S nápravou musí každý začít u sebe. V rodině, ve škole, v církvi. Dbá zkušenosti své českokobratrské církve. Rodina má být naplněna kázní, šetrností, střídmostí, usilovnou prací, každý přitom pracuje přiměřeně svým silám a schopnostem. Nemůže být tolerován ten, kdo se neživí prací. Stát má zaručit každému uplatnění podle jeho možností a schopností. Právo má být produktem vědy, nikoli politické vůle a mocenských zásahů. Stát má organizovat spojení všech složek společnosti v harmonický celek.

Informovanost a skládání účtů

V jeho koncepci všenápravy musí být občané pravdivě, objektivně informováni o všem, co se děje doma i za hranicemi států. Jednou ročně má dojít k veřejnému skládání účtů všech činitelů, od těch nejnižších až po nejvyšší. Ti, kteří neuspějí, mají být vyměněni. U soudů klade větší důraz na preventivní dohled než na postih. Soudit má nejvíce lid. Pořádek nutno zachovat všemi prostředky. Celosvětový soud má postihovat narušitele míru, má tedy mít i výkonnou funkci.

Bude-li toho dbáno, věří, že zavládne mír a „tehdy také bude možné a nezbytně i nutné, aby se zmírnila stále rozmnožovaná břemena národů, kterých nyní bylo nevyhnutelně třeba na válečné náklady vládců“. Závěrem vyzývá k usilovné práci na nápravě, v níž se naplní víra v sílu šlechtné lidské činnosti, opřené o rozum a důstojnost člověka.

Nadále se snaží oslovit celé lidské pokolení, předně však křesťanské vzdělance, duchovní a mocné tehdejšího světa, neboť kdo má moc, má podle něj i větší odpovědnost za stav věcí, které může ovlivnit.

Když však odpovědní lidé nechápou své poslání a zpronevěřují se mu, musí ostatní spojit své síly ve společném úsilí za nápravu věcí. Mnohé omyly světa vznikají z neznalosti nebo nevědomosti (ignorance) a „je třeba je rozptýlit tichým světlem zjevné pravdy... je třeba je rozpustit a přetvořit jemným žářem lásky... Neboť temnoty nelze zapudit temnotami, mínění neustoupí před míněním, ani sekta před sektou, ani nenávisť před nenávisť. Spíše se navzájem zatvrdí a upevní.“ (Viz též RANSDORF, Miloslav: *Muž velké touhy. Komenský proti proudu dějin*. Vydavatelství LAGUNA, Praha 1995, s. 99-101).

Uznání respektovaných autorit

I když osvícenství Komenského zpočátku odmítalo, brzy nastává zásadní obrat. O jeho díle se zmiňuje pochvalně Johan W. Goethe. Významný německý filozof obrozenectví Johann G. Herder označil Komenského za „apoštola lidství“, u něhož vyzdvihoval myšlenky „věčného míru, lepšího uspořádání a svědomité péče o lidstvo“. Jeho smělé plány označil za sny, které „nedolétají na Měsíc, ale zůstanou na Zemi a až přijde jejich čas, dozrají v činy“. Komenského si cenili rovněž dějinné osobnosti, jako Josef Jungmann a František Palacký, který jej označil za „dobrodince lidstva“, patřícího „mezi nejvýznamnější muže všech dob a národů“.

Zápas o Komenského se stal součástí širších národních snah o kulturní a politickou emancipaci. Vídeňská c. k. cenzura zakázala vydávat jeho *Labyrint světa* proto, že prý „znevažuje satiru“ a podvrací světské i církevní pořádky. Vídeň dokonce vydala v roce 1892 zákaz, aby se na českých školách slavila Komenského jubilea.

V té době se však velký Moravan stal již pevnou součástí národního povědomí. Byl chápán nejen jako skvělý pedagog a reformní myslitel, ale i vlastenecký symbol protihabsburského boje a reformačních tradic. Proto se k němu hlásila demonstrativně protirakouská opozice a později i první zahraniční odboj v čele s T. G. Masarykem, který svůj slavný prezidentský inaugurační projev na Pražském hradě v prosinci 1918 po ustavení Československé republiky začal citací z Komenského *Kšaftu Jednoty bratrské*: „Věřím i já Bohu, že po přejití víchřic hněvu vlada věcí tvých se k tobě zase navrátí, ó lide český“.

PÍSKOVCOVÁ SOCHA Jana Amose Komenského od sochaře Josefa Strachovského se nalézá v městyse Kunvald nedaleko budovy sboru Českých bratří v okrese Ústí nad Orlicí. Socha je připomínkou na působení Jednoty bratrské v Kunvaldu, kde se bratři usadili v roce 1458 a kde založili jeden ze svých vůbec prvních sborů v zemi. Prvním biskupem byl v roce 1467 zvolen Matěj z Kunvaldu. Posledním se před svým odchodem do exilu stal právě J. A. Komenský. Pomník byl slavnostně odhalen 24. července 1910, od roku 1958 je nemovitou kulturní památkou

viděl u proroků hlubokou touhu po míru, spravedlnosti a lidské solidaritě. Přitom rovněž pochopil důležitost srozumitelné a působivě formulované komunikace s lidmi a mezi lidmi, jež přináší

Vzděláním k branám moudrosti

Přední český komeniolog profesor Jan Kumbera označil v Komenského *Všerápravě* mj. za klíčovou myšlenku význam vzdělání jako *sine qua non* rozvoje kvalit člověka. Je to cesta, která přivede k branám moudrosti jednotlivce, národ i lidstvo. Pedagogika a didaktika nebyla pro Komenského cílem, ale prostředkem k poznávání světa. Jeho myšlenky o národu, státním zřízení, svobodě, spravedlnosti a míru výrazně oslovují i naši dobu.

Byl vždy pro pokojné soužití národů, ale ve svobodě. Respektoval však právo odporu proti tyranii (v případě protihabsburského boje obzvláště). V posledním období života, poučen hořkými zkušenostmi a utrpením, doporučil řešit spory jen "soudem řádně vedeným". Mírové uspořádání světa, zaručené „světovým parlamentem“, je však v jeho pojetí nezbytným předpokladem obecné nápravy a pokroku lidstva. (Předchází čtyři odstavce viz podrobněji v KUMPERA, Jan, Profesor PhDr., CSc.: *Poselství J. A. Komenského pro vzdělanost a humanitu dneška*. Referát přednesený 15. listopadu 1999 v den výročí Komenského smrti, Nadace Pangea v Praze. Viz JKUMPERA@KHI.ZCU.CZ.)

Na adresu nepřejících

Mezi interprety českých dějin se, žel, najdou i dnes tací, kteří Komenského a jeho předvídatost staví pod otazníky. Významný český historik, profesor Zdeněk Mahler v interview pro *Novou republiku* v červnu 2016 poznamenal, že „...přepisování dějin nás vrací do minulosti, kdy jde takřka o oltář a trůn. Musím se přiznat, že jsem vycházel z toho, že tento geopolitický prostor je nádherná zahrada, na níž je patrné dílo padesáti generací předků, kterým jsme zavázáni. ...Ono přehodnocování se vztahuje jak k Husovi, motá se to kolem Komenského, Havlíčka... A týká se to i Masaryka a Čapka. A jde to dál.“ Poté dělá závěr: „My jsme nikdy neměli nazbyt osobností, pokud šlo

o hrdiny. Pak nás vlastní zalostné vědomí přivedlo k tomu, že jsme se snažili je degradovat. Národ, který potřebuje hrdiny, bývá nešťastný, ale ještě nešťastnější je ten národ, který je nemá.“ (MAHLER, Zdeněk. *Jsmo malí. My. Oni nebyli*. Nová republika, 21. června 2016.)

Velkolepost Komenského myšlenek o nápravě světa přes nápravu lidí spočívá i v tom, že k ní dospěl přes mučivé poznání onoho „labyrintu“ života. Jeho překonání či cesta k všerápravě je i dnes neodmyslitelnou podmínkou zajištění míru, bezpečnosti národů a jejich konstruktivní spolupráce V tom je historická moudrost a předvídatost tohoto nenapodobitelného giganta myslí.

Komenského post scriptum:

„Jsou opět takoví lidé, kteří se nespokojují s tím, aby spravovali sebe a své záležitosti, a bezudně se ženou za tím, aby vládli jiným, a pokládají za rozkoš, je-li jim možno panovat, vést boj proti jiným, přemáhat je, sobě podrobit a dítit. Obyčejně totiž ti, kteří vládou, nedbají toho, proč mají vládnout. Myslí si, že svět je kvůli nim, nakládají s lidmi jako se zvířaty a zneužívají jich, jak jim jen napadne, a když se setkají s odporem (lidskou povahu nelze zcela zbavit svobody, nedílné to její části, aby dobrovolně činila něco, co je jí vnuceno), hledají způsoby, jak by je přece přinutili k poslušnosti... Odpovídá to však řádu? Sluší se, aby se takto nakládalo s rozumným tvorem?“

... Především totiž lidé ve své valné většině nejsou pamětliví své vznešenosti a jsou tak otrockého ducha, že se zahazují nejbezpečnějšími věcmi... dávají se jimi ovládat, vést, táhnout a zmítat sebou jimi sem a tam, jsouce nehodni toho, aby slyšeli na jméno člověk, jež přece značí tvora určeného k vládě nad věcmi. Takový člověk počíná si jako hloupý a bohaprázdný námořník, který na moři zmítajícím se bouří, odhodí vesla, a vystaví tak jistému nebezpečí života sebe i ty, které veze...“ (Viz KOMENSKÝ, Jan Amos: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1992.)

Osobnost učitele národů, Jana Amose Komenského, byla pro 200Kč bankovku vybrána proto, že tato bankovka je vydávána krátce poté, co celý svět oslavil 400. výročí jeho narození. Jan Amos Komenský se pravděpodobně narodil 28. března 1592 v obci Komňa u Nivnice na Moravě. Původně se jmenoval Jan Šeješ Nivnický. Jméno Amos – ve volném překladu „láskyplný“ – přijal při svém vysvěcení na kněze evangelické českoobratské církve, přijetí Komenského po otci začal používat až později. Navštěvoval střední školu Jednoty bratrské v Přerově, kde se později stal učitelem a správcem. V Přerově působil rovněž jako kněz. Své vzdělání si rozšiřoval studiem v Herbournu a Heidelbergu. Později působil jako učitel a kněz ve Fulneku.

Po bitvě na Bílé hoře byl pronásledován pro českoobratskou víru a skrýval se u přátel na Moravě. V r. 1628 byl nucen odejít do vyhnanství, nejprve do polského Lešna. V cizině strávil Komenský celý zbytek svého života. Pobýval v Polsku, Švédsku, Anglii a dalších zemích a stále snil o návratu do vlasti, kterého se však nikdy nedočkal. Zemřel v r. 1670 v Nizozemsku, kde je také pochován. Pro jeho činnost pedagogickou a literární si ho vážily všechny významné osobnosti tehdejší kultury a vědy, z nichž mnohé patřily k jeho osobním přátelům. Jeho práce byly již za jeho života překládány a vydávány v mnoha zemích. Většina jeho děl je výrazně nadčasová a má nám i dnes co říci. Velmi aktuální je jeho myšlenka o budoucím spojení všech zemí do Spojených států světových a o nutné spolupráci všech států a všech lidí na vybudování lepšího světa bez válek a nepřátelství. Připomeňme si na závěr jeho myšlenku ze spisu *Unum necessarium* z r. 1668: „My, celé pokolení lidské, jsme jedním potomstvem, jednou krví, jedním domem. Proto stejným právem jako část pomáhá celku, jako úd pomáhá všem ostatním údům těla, máme i my pomáhat jedni druhým.“

Zdůvodnění České národní banky, proč na současně české bankovce v hodnotě 200 Kč je vyobrazen Jan Amos Komenský; autorem grafiky je Oldřich Kulhánek.

Dům maďarské hudby od slavného japonského architekta Sou Fujimota v Budapešti zahájil 5. sezónu. Futuristický objekt na pilotách v parku Városliget připomíná letící mimozemský talíř. Střecha s půdorysem kruhu do interiéru vpouští denní světlo. Hlavní vstup je atrium s kompletně prosklenou fasádou, strop zdobí 30 000 zlatých lístků. Joachim, Bartók, Thern, Kálmán, Liszt, to zdaleka není kompletní výčet velkých jmen maďarských (potažmo uherských) hudebních skladatelů, což jen podtrhuje, jak dalece kraj kolem Dunaje ovlivnil hudební kulturu celé Evropy, a tím vlastně i světa.

Foto: **Andrzej HAVLÍK**

KAROL KÁLLAY - SVEDECTVO EPOCHY

Svetoznámy fotograf sa venoval fotografovaniu od svojich desiatich rokov. Už ako šestnásťročný získal na celoštátnej výstave fotografií zlatú medailu a jeho prvé práce mu v tom čase uverejnili aj vo švajčiarskom časopise Camera. Po ukončení vysokoškolských štúdií fotografoval ako profesionál pre týždenníky Svět v obrazech a Domov a svet.

Fotografoval módu v Bratislave a Prahe, neskôr dlhodobo v Berlíne a Paríži. Pripravoval reportáže pre prestížne zahraničné magazíny, ako GEO, Stern, Merian či Paris Match. Bol členom nemeckej spoločnosti Bielderberg a „obrazové správy“ doniesol z Afriky, Indonézie, Thajska, Austrálie, USA a Ruska.

Mnohým sa do pamäti vryli jeho obrazy starej Bratislavy, jej uličky, letné dni na nábreží Dunaja, či kultový obraz rehoľných sestier otočených chrbtom hladiacich na mesto. Hlavné mesto zachytené Kállayovým neopakovateľným pohľadom zhrňa foto-kniha Bratislava moja.

Lásku k Prahe

zas demonštroval v publikácii Franz Kafka a Praha. Kállay sa snažil zachytiť to, čo nikto iný, byť na miestach, kde druhí nedorazili, a keď hľadal námet pre fotografiu a stláčal spúšť, pripomenul si radu fotografa Karola Hájka: „Snaž sa pozeráť inak ako všetci ostatní.“ V neposlednom rade si spomína na jednu babičku na Transsibírskej magistrále, ktorá sa ho vypytovала, odkiaľ je, akéj národnosti je a či verí v Boha. On jej odpovedal. Akoby ho nevnímala. Ich rozhovor ukončila slovami: „Ale veď to je jedno, kto si, podstatné je, aby vojna nebola“. Tento rozhovor si zapamätal navždy. Bol pre neho vari dôležitejší ako fotka, ktorou si zapamätal jej tvár. Jeho fotografie vystavujú prestížne galérie po celom svete.

Narodil sa 26. apríla 1926 v Čadci

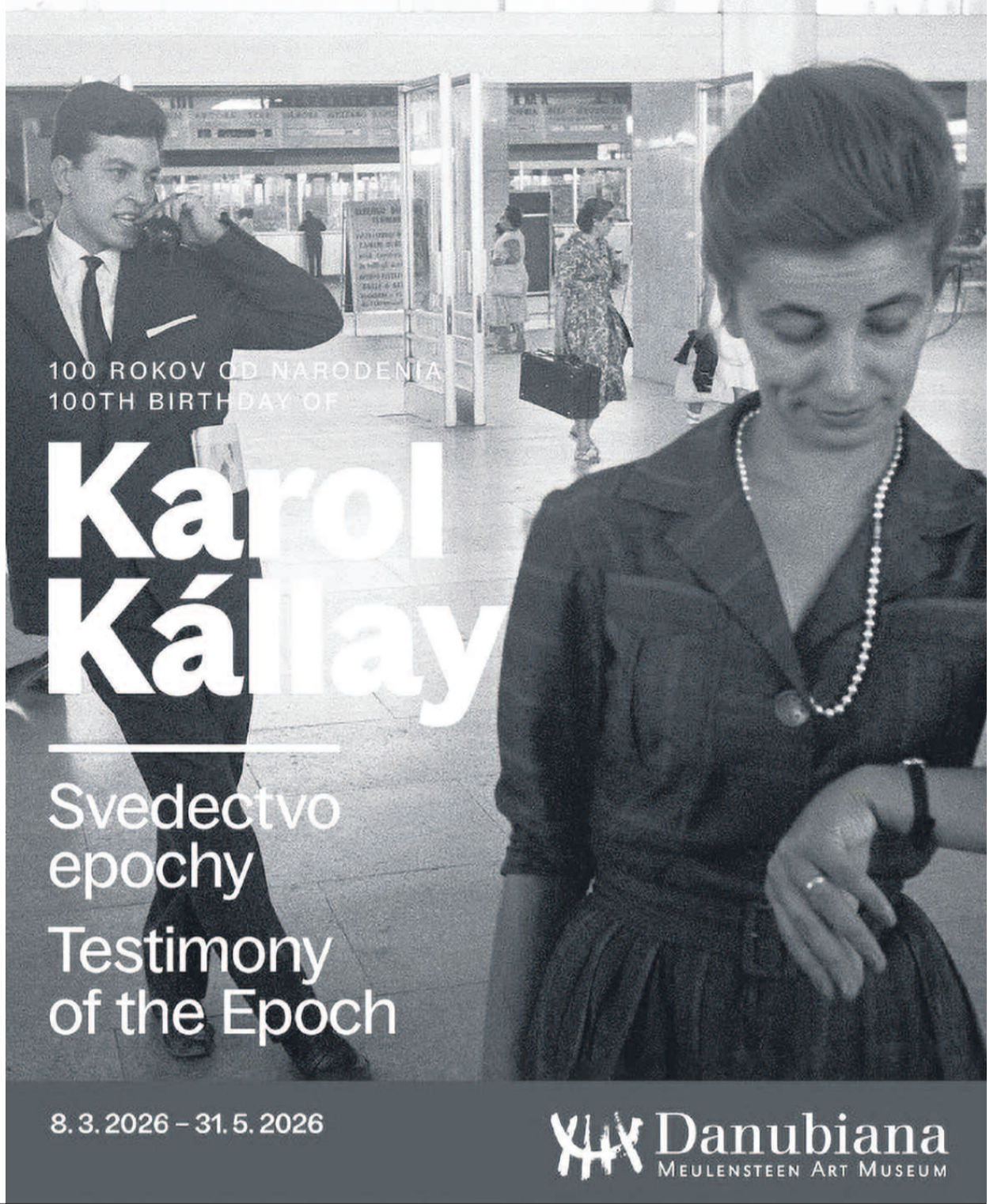
Študoval na gymnáziu v Trenčíne, v roku 1948 promoval na Vysoké škole ekonomickej. Celú svoju životnú dráhu venoval fotografii. Zomrel 4. augusta 2012 vo veku 86 rokov v Bratislave.

Jeho prvá kniha Slovenské rieky vyšla v roku 1954. Z takmer 50 vydaných kníh sa preslávili publikácie o Los Angeles, New Yorku, Tokiu, Ríme, Mexiku, Slovensku. Publikácie Pieseň o Slovensku a Los Angeles získali okrem iných ocenení aj Cenu UNESCO ako najkrajšie knihy sveta.

Za knihu Kafka und Prag

získal cenu v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska 1995. Tvorbu prezentoval na vyše 80 osobných výstavách doma i v zahraničí (Praha, Berlín, New York, Moskva, Budapešť, Varšava, Bukurešť, Sofia, Paríž, Hamburg, Bagdád, Káhira, Osaka, Istanbul, Havana).

Bol držiteľom mnohých vyznamenaní – Pribinov kríž I. triedy za celoživotné dielo, fotograf roka magazínu GEO v Nemecku, nositeľ titulu EFIAP vo Švajčiarsku, cena Leopolda J. Danihelsa za umelecké aktivity v Los Angeles, USA.

Nikolí pouze cílové nástupišť

FRANTIŠEK UHER

Trvale pracujeme s mnohými běžnými, pod kůži vrytými termíny. *Intelligence* představuje strukturu specifických předpokladů jednotlivce, úzce související s intelektem. Ve starších slovnících (např. 1982) však nenajdeme v současnosti hojně žhavené označení *umělá inteligencia*.

Legislativní definice je komplikovaná, disruptivní technologie s potenciálem napodobovat lidské dovednosti a činnosti, přirozenou inteligenci v mnoha směrech předčí. Rozhodně v informovanosti. Zda ji však zároveň neohrozí, zda nevstupuje v platnost památné zvolání z filmu Mrazík *kdybych nebyl hlupákem*... Slýcháme zastávce, slýcháme odpůrce. Zda nevězí drápek v průměru, že k základům školní výuky náleží násobilka a vyjmenovaná slova, ale v současnosti stačí prokázat schopnost kýžného informací vyhledat. V praxi je to možná zatím časově náročnější, ale pohodlnější.

Umělá inteligencia se také v určitých představách stává predátorem, široké možnosti využití formulují hrozivé obavy, aby se nestala velrybou, ohrožující všechny Jonáše, jimž už nebude záchrany.

Zcela odlišné stanovisko zaujal **Vladimír Štibor v knize CÍLOVÉ NÁSTUPIŠTĚ aneb Povídání s umělou inteligencí** (vyd. Václava Rysková, 288 str., 2026, jako doplněk ilustrace: Umělá inteligence na výzvu autora). S patinou obrázků ze staříčkových knih a kalendářů, od motivů odvahy převzatých od Buriana až k prozodickým mytologickým obrazům nad postelemi prapředků, které se často stávaly jejich celoživotními průvodci.

V obecné rovině by umělá inteligencia

měla představovat předzvěst jistého pokroku, pomocníka, dokonale vybaveného suplenta. Značně absurdní se stává představa jejího použití (ne-li přímo zneužití) ve výtvarném umění. Nevzbuzuje úsměv (nebo obavy) možnost komerčního použití při vydávání Máchova Máje, Erbenovy Kytice nebo třeba Švejka? Naše ustálené představy se ocitají v jistém ohrožení, nevězí však v zakopaném psu pouze permanentní problém generační?

Umělá inteligencia dokáže člověku lidskému posloužit, ovlivní jeho invenci, ušetří mu čas, obavy z jejího zneužití však nemusí být úplně plané. Vzpomeňme vtipku, že k tvorbě definice nedojde, protože nebude nikoho, kdo by ještě uměl psát. Zůstaňme však na mokřem břehu suchou nohou.

I technický pokrok se obvykle setkával s odporem a preventivní nedůvěrou. Od knihtisku k počítačům, od telegrafu k mobilům, od koňských potahů na prvních tratích k prvním letadlům, od Verneovy ponorky k letům na Měsíc. Skeptici mohou připomenout možnost zneužití; zda se vše představované pod pojmem umělá inteligencia nestane dominantním prvkem, případně přímo predátorem, proti němuž se postaví iluzorní lukostřelci jako proti Kyplopovi z antických pověstí?

Vladimír Štibor se možným úskalím vyhnul,

zadokumentoval téměř klasicky idylický rozhovor s umělou inteligencí, reprezentovanou ženou nazývanou Enelé. Bez výraznějších konfrontačních prvků působí převážně jako náznak vřelých mezilidských vztahů. Zmíněná Enelé rozhodně není moudrou stařenou s vráskami celoživotních zkušeností, ty vstupují do hry na Štiborově břehu, stávají se ucelenými stěžejními motivy, které provázely starší generace a provázejí i ty současné, aktivní, dožívající.

Budoucnost jako samostatný prvek není opomíjena, mívá se však převážně v náznacích. Zjednodušeně lze konstatovat, že se nejedná o konfrontaci představ o umělé inteligenci, ale krajně shovívavý náhled s plejádou britských i lyrických postřehů, provázených aforistickými perličkami a bravurou lahodných svěžích metafor, nikoli o lehkovážná postesknutí a hejna nahodilých inspirací, nýbrž o traktát obsahující filosofické úvahy dělného člověka. O křehkou stavbu na pevných základech poznání.

Jistou stopu stereotypu zjasňují odlehklá myšlenková zákoutí, která dostávají aktuální náboj. Cílové nástupišťe se mění v přestupní stanici, což nikterak nesnižuje kvalitu publikace, kterou

pečlivě cítí optimistické ladění. Autor a iluzorní žena v roli umělé inteligence se rozcházejí s vědomím, že jedné noci zase někdo zaklepe na dveře, aniž by příliš pátrali po bludných kamenech budoucích dní. Kdybychom hledali prameny, kdybychom se pečlivě pídili po rozlehlé škále inspiračních zdrojů, dospěli bychom k pestré životní pouti jednoho muže. Nuže, nahlédněme!

PŘEČETLI JSME PŘES RAMENO

Souhvězdí Štítu...

Jestlipak umíte toto souhvězdí najít na obloze? Je malé, jedno z nejmenších a je to jediné ocenění, které Jan III. Sobieski dostal za své osvobození Evropy od Turků. V Polsku byl král volená funkce a i když Sobieski žádal velmože, aby mu za vítězství v Vídni dali královský titul dědičně, nestalo se tak.

Ale dostal své souhvězdí. Jediné, které bylo věnováno konkrétní osobnosti moderních dějin.

Poláci se nerozhodli moc dobře. Sice uchovali svoji šlechtickou republiku a nevydali trůn případnému uchvatiteli, ale kvůli chybějícímu sjednotiteli se stát několikrát rozdělil, až úplně zaniknul. V roce 1914 byla Varšava ruské město...

Vzpomněl jsem si na tuto ironii dějin v souvislosti z bratry Rakušany, kteří teď chtěli postavit Janu Sobieskému sochu. Koneckonců, nebýt jeho okřídlených husarů, mělo by Turecko přímou hranici s Moravou. Vídeňští lepševici se tomuto nápadu postavili, protože přece nebudou stavět sochu nějakému středověkému islamofobovi... To víte, nemůžete ve městě vyvolávat protiturecké nálady...

Kdyby to tehdejší oblíbený Vídeň, sultán Mehmed IV., věděl, možná by se nad svým neúspěšným velitelem, Karou Mustafou, smíloval a nechal ho žít.

DANIEL STERZIK, Vidlákovy kydy